

Development of Digital Parental Awareness Scale

Abdullah MANAP, Batman University, 0000-0001-5531-5745

Emine DURMUŞ, İnönü University, 0000-0002-7102-5833

Abstract

The aim of this study is to determine the dimensions of digital parenting awareness level of parents according to the exploratory sequential pattern model and to develop a valid and reliable scale regarding their digital parenting awareness. Firstly, the dimensions of digital parenting awareness were determined by content analysis of qualitative interviews. In the second stage, a scale that determines the digital parenting awareness of parents is developed. Digital parenting awareness is determined to be five-dimensional based on the qualitative findings. A pool of items was created by examining the qualitative study results and the literature. In the next stage, a scale was developed which aims to measure the digital awareness of the parents and whose validity and reliability analyzes are conducted. In the scale development phase; for the construct validity of the scale, exploratory factor analysis was performed on 461 parents whose children went to primary school. Confirmatory factor analysis was performed on 291 different parents. Internal consistency coefficients, test-half analysis, item analyzes and criterion validity findings were obtained with regard to the reliability of the scale. At the end of the research, a four-dimensional and 16-item "Digital Parenting Awareness Scale" was developed whose validity and reliability were tested. According to research results, when the sub-dimensions of the Digital Parenting Awareness Scale and its qualitative findings are compared, the findings obtained support each other. Sub-themes of qualitative findings are like efficient usage, protecting from risks, being a role model, digital negligence and being open to innovations. It appears to be that the sub-dimensions of the scale are in the form of efficient usage, protecting from risks, being a role model and digital negligence as likewise these of the qualitative sub-themes. It is inferred that digital parenting awareness of the parents can be determined with the sub-dimensions included in the scale.

Keywords: Digital parenting, digital parenting awareness, digital, parent, exploratory sequential pattern.

İnönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 21, No 2, 2020
pp. 978-993
DOI: 10.17679/inuefd.711101

Article type:
Research article

Received : 30.03.2020
Accepted : 04.06.2020

Suggested Citation

Manap, A. & Durmuş, E. (2020). Development of Digital Parental Awareness Scale, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(2), 978-993. DOI: 10.17679/inuefd.711101

This article was produced from a doctoral dissertation accepted by Inonu University, Institute of Educational Sciences in September, 2020.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

When the digital parenting concept is examined, it is seen that for the first time in the literature it used by Rode (2009). In this pioneering study, the researcher emphasized the children's online safety and parents' responsibility to protect them. Within the scope of the digital parenting concept; besides the classical parent roles, their roles in the digital world in the parent-child axis are also included in the study. In one of the studies, the digital parenting concept has been defined as providing protection, monitoring the use of social media, finding information and resources, and establishing relationships (Huang, Chen & Straubhaar; 2018). According to Yurdakul, Dönmez, Yaman and Odabaşı (2013) digital parenting is used for the individuals who act according to the needs of the digital age, master digital tools at a basic level, are aware of the possibilities, protect their children against the risks in these environments, instill their children the respect for personal rights in the virtual environment as well as in real life and open to technological innovations that are changing and developing rapidly.

According to literature, digital parenting can be conceptualized as follows: parents' ability to be aware of the risks and opportunities of digital technologies for children, recognizing their problematic usages, controlling their children in the digital world and lastly as a parent to be a positive role model for them.

This study consists of the parents who have children in primary school both as a working group during the qualitative interviews and the scale development phase. Accordingly, it is thought that developing an original scale that can be used for parents with children in primary school will contribute to the studies on the digital dimension of parenting awareness. Thus, it can be said that qualitative interviews about digital parenting awareness and the development of digital parenting awareness scale will contribute to determining the dimensions of digital parenting awareness, and clarifying the limits of duties and responsibilities of parents on digital technologies in the parent-child axis.

Purpose

This research which designed according to the exploratory sequential pattern model aims to determine the dimensions of digital parenting awareness and develop a valid reliable measurement tool. For this purpose, answers to the following research questions were sought:

1. What are the dimensions of digital parenting awareness?
2. Is the measurement tool prepared to determine parents' digital parenting awareness valid and reliable?

Method

The mixed method was used in the study aimed at determining the level of digital parenting awareness. The mixed method is the most suitable model for the purpose of this research as it provides most useful techniques to evaluate both qualitative and quantitative findings together (Leech and Onwuegbuzie; 2009). In the study, the exploratory sequential pattern model was preferred because it meets the assumptions like the absence of existing measurement tools and the unclear concept forms (Creswell & Clark; 2015). At the qualitative stage, there were twelve interviews held with parents. At the quantitative stage; 461 parents were reached in the first place for exploratory factor analysis and 292 parents were present for confirmatory factor analysis in the second stage of study.

Findings

Study-1 contains the views of parents about digital parenting awareness. In this section, findings related to individual interviews with parents are included. According to the results of the content analysis, sub-themes codes and their related factors that affect the digital parenting level were determined with the precoding technique. The qualitative data is collected under 5 sub-categories. These categories are named as efficient usage, protecting from risks, being a role model, being open to digital negligence and innovation. Under the efficient usage sub-theme, there are three codes whose percentile range from 25% to 66%. Under the protecting from risks sub-theme, there are six codes whose percentile range from 8% to 58%. Under the sub-theme of being a role model, there are six codes whose percentile range from 25% to 58%. Under the digital negligence sub-theme, there are three codes whose percentile range from 25% to 58%. And lastly under the sub-theme of being open to innovations, there are three codes whose percentile range from 8% to 33%.

Study-2 covers the validity and reliability findings of the prepared digital parenting awareness scale. In this section; in line with the validity and reliability studies of DPAS (Digital Parenting Awareness Scale), exploratory factor analysis was examined for the content validity and construct validity of the scale. Within the scope of reliability analysis; findings related to internal consistency coefficient, item analysis, test-half analysis and the relationship between sub-dimensions are included. Confirmatory factor analysis was performed with the data obtained in the second stage of Study-2. According to the findings, digital parenting awareness scale with its 16 items and its 4 sub-dimensions was brought in to the literature.

Discussion & Conclusion

In this study; firstly, interviews were made with twelve parents regarding digital parenting awareness. By analyzing the interviews content, the dimensions of digital parenting awareness were determined according to the literature. Based on the findings, the dimensions of digital parenting awareness have designated as: efficient usage, protecting from risks, being a role model, digital negligence and being open to the innovations. In addition, it is inferred that the dimensions related to digital parenting awareness can explain the digital parenting awareness of the parents who have children in primary school in an inclusive way.

According to the results of this research; when the sub-dimensions of the Digital Parenting Awareness Scale and its qualitative findings are compared, the obtained findings support each other. Sub-themes of qualitative findings are seen as efficient usage, protecting from risks, being a role model, digital negligence and being open to innovations. The sub-dimensions of the scale are appeared to be efficient usage, protecting from risks, being a role model and digital negligence. It is concluded that digital parenting awareness of the parents can be determined based on the sub-dimensions included in the scale.

According to the findings, digital parenting awareness can be examined according to different demographic variables like individuals' professions or their socio-economic backgrounds. New studies can be conducted to examine the relationships between digital parenting awareness, parental internet addiction and the children's internet addiction. Lastly, it will be useful if the relationships between variables such as digital parenting awareness and family adaptation, healthy development characteristics of children and their problematic internet usage can be examined.

Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilmesi

Abdullah MANAP, Batman Üniversitesi, 0000-0001-5531-5745

Emine DURMUŞ, İnönü Üniversitesi, 0000-0002-7102-5833

Öz

Bu araştırmanın amacı, keşfedici sıralı desen modeline göre dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarını belirlemek ve anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeyine ilişkin geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. İlk basamakta nitel görüşmelerin içerik analizi ile dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları belirlenmiştir. İkinci aşamada, anne-babaların dijital ebeveynlik farkındalığını belirleyen bir ölçek geliştirilmiştir. Nitel bulgulara göre; dijital ebeveynlik farkındalığının beş boyutlu olduğu sonucuna varılmıştır. Nitel çalışma sonuçları ve alan yazı incelenerek bir madde havuzu oluşturulmuştur. Sonraki aşamada geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılan ve ebeveynlerin dijital farkındalığını ölçmeyi amaçlayan bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme aşamasında ölçeğin yapı geçerliği için ilkokula giden çocuğa sahip 461 ebeveyn üzerinden açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Farklı 291 ebeveyn üzerinden doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin iç tutarlılık katsayıları, test yarılama analizi, madde analizleri ve son olarak ölçüt geçerliği bulguları elde edilmiştir. Araştırma sonunda, geçerlik ve güvenilirliği test edilmiş, , dört boyutlu ve 16 maddelik bir "Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği" geliştirilmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği'nin alt boyutları ile nitel bulguları karşılaştırıldığında elde edilen bulguların birbirini desteklediği görülmektedir. Nitel bulguların alt temaları; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma şeklindedir. Ölçeğin alt boyutlarının da; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma ve dijital ihmal şeklinde olduğu görülmektedir. Ölçek de yer alan alt boyutlarla ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalığının belirlenebileceği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital ebeveynlik, dijital ebeveynlik farkındalığı, dijital, ebeveyn, keşfedici sıralı desen.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 21, Sayı 2, 2020
ss. 978-993
DOI: 10.17679/inuefd.711101

Makale türü:
Araştırma makalesi

Gönderim Tarihi : 30.03.2020
Kabul Tarihi : 04.06.2020

Önerilen Atf

Manap, A. & Durmuş, E. (2020). Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 978-993. DOI: 10.17679/inuefd.711101

Bu makale İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından Eylül, 2020 tarihinde kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Dijital ebeveynlik kavramı literatür ışığında incelendiğinde ilk kez Rode (2009) tarafından kullanıldığı görülmektedir. Bu öncü çalışma da araştırmacı, çocukların çevrimiçi güvenliği ve ebeveynlerin koruma sorumluluğu olduğu üzerinde durmuştur. Dijital ebeveynlik kavramı kapsamında, klasik ebeveyn rollerinin yanı sıra dijital dünyada ebeveyn-çocuk ekseninde ebeveynlerin dijital dünyaya ilişkin rolleri de dahil edilmiştir.

Bir çalışmada dijital ebeveynlik kavramı; koruma sağlama, sosyal medya kullanımını izleme, bilgi ve kaynak bulma ve ilişki kurma şeklinde kavramsallaştırılmıştır (Huang, Chen ve Straubhaar, 2018). Yurdakul, Dönmez, Yaman ve Odabaşı (2013) dijital ebeveynliği; dijital çağın gereksinimlerine göre hareket eden, temel düzeyde dijital araçlara hakim, imkanların farkında olan, çocuklarını bu ortamlardaki risklere karşı koruyabilen, gerçek hayatta olduğu gibi sanal ortamda da kişi haklarına saygılı olmayı çocuklarına aşılayan, hızla değişen ve gelişen teknolojik yeniliklere açık olan birey şeklinde tanımlamıştır. Başka bir çalışmada dijital ebeveynlik kavramını; dijital ağ tabanlı eğitim yeteneklerinin geliştirilmesi, çevrimiçi içerik oluşturabilme ve geliştirme, çevrimiçi eğitimde ebeveynlerin katılımı ve destek toplulukları konularında çalışmalar yapmak için kullanmışlardır (Samuelson, Mather ve Small, 2011, Akt. Clarkson, 2014: 30). Schweller (2014) ve Vaillancourt (2015) ise dijital ebeveynlik rollerine ilişkin çalışmalarını dijital annelik kavramı üzerinden ele alarak feminist bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır.

Alanyazında yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, dijital ebeveynlik şu şekilde kavramsallaştırılabilir. Ebeveynlerin dijital teknolojilerin çocuklar açısından risk ve fırsatlarının farkında olması, çocukların problemleri kullanımını bilen, çocuklarını dijital dünyada kontrol edebilen ve olumlu rol model olabilen ebeveynlik rolüdür.

Çocukların ve ergenlerin dijital teknolojiyi problemleri kullanımını içsel nedenlere bağlı olduğu gibi dışsal nedenlere de bağlıdır (Lauricella, Wartella ve Rideout, 2015; Nikken ve Schols, 2015; Valcke, Bonte, DeWever ve Rots, 2010). Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde dışsal faktörlerin başında ebeveynler gelmektedir. Aile ilişkileri (Van Den Eijnden, Spijkerman, Vermulst, van Rooij ve Engels, 2010), ebeveyn-çocuk bağlamında kuşak çatışmaları (Shek ve Yu, 2016), aile içinde yüklenen roller, ebeveynlerin tutumu (Eşçi, 2014), dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi gibi ailesel özelliklerin de dijital teknolojilerin kullanım biçimini etkilediği düşünülmektedir.

İnternetin günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi, ebeveynlerin çocuklarına yönelik kaygılarının artmasına neden olmaktadır (Haddon, 2006). Bu kaygı, ebeveynleri, dijital dünyada sorumluluklarının neler olduğu, çocuklarını nasıl koruyacakları ve dijital dünyada ebeveynlik rollerinin nasıl konumlandırılacağına yönelik gittikçe artan daha çok bilgi arayışına itmektedir (Fletcher ve Blair, 2014; Lauricella ve diğerleri, 2015; Kennedy, 2011). Bu gerekçeler göz önüne alındığında, dijital ebeveynlik rolü, ebeveynlerin, çocukların yaşantılarına ilişkin paylaşımlarını da kapsamaktadır. Çocukların dijital ortamlarda korku, umut, istek ve ihtiyaçları ile ilgili beklentilerini paylaşımları, ebeveynlerin sorumluluk alanını genişletmektedir. Dijital koşullar, ebeveynlere çocuklarını dijital ortamlarda da bilme, anlama sorumluluğu yüklemektedir. Bu başlıklar, ebeveynlerin sorumluluk alanına ilişkin bir çerçeve belirleme gereğini vurgulamaktadır (Selwyn, 2004).

Anne-babaların dijital ebeveynlik rollerine, çocukların internet erişimine ışık tutmanın önemli olduğu ve dijital ebeveynlik kalıpları, nedenleri ve sonuçlarına ilişkin yeterince bilimsel çalışma olmadığı vurgulanmaktadır (Huang ve diğerleri, 2018). Dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarının belirlenmesi ve düzeyini belirleyecek ölçme araçlarının olması, ebeveynlerin teknoloji kullanımı konusunda sorumluluk alanına ilişkin çerçeveyi belirleyebilmek adına literatüre katkı sağlayacaktır.

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin uygulanacağı ebeveyn grubu ilkökulda çocuğu olan anne babalar ile sınırlandırılmıştır. İlkokul çağının okuma yazma becerisinin kazanıldığı gelişim dönemi olduğu için çocukların teknoloji kullanımı riskleri ve faydaları açısından farklı bir boyut kazanmaktadır. Yurtiçi alan yazı incelendiğinde ilkökul giden çocuğa sahip anne-babalara yönelik dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin kapsayıcı bir ölçeğe rastlanmamıştır. Ebeveynlerin kendilerini değerlendirdiği ve doğrudan dijital ebeveynlik ile ilişkili iki ölçeğe ulaşılmıştır. Bu çalışma kapsamında geliştirilmesi düşünülen ölçek, benzer isimlerle anılan ölçeklerden (Yaman, 2018; İnan-Kaya, Mutlu-Bayraktar ve Yılmaz, 2018), alt boyutları, kapsamı ve beceri ya da tutum ölçmekten çok farkındalığı ölçmesi açısından farklılaştığı görülmektedir.

Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeği (Yaman, 2018) bilişim teknolojilerin kullanımına ilişkin ağırlıklı olarak beceri ölçmesi ve ortaokulda çocuğu olan ebeveynler ile sınırlı olması açısından planlanan "Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği"nden ayrıştığı düşünülmektedir. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin (İnan-Kaya ve diğerleri, 2018) ise farkındalık düzeyini ölçmenin aksine öğrencilerin dijital araçları kullanımına ilişkin ebeveynlerin tutum ve görüşlerini ölçmektedir. Ayrıca ebeveynlerin hangi yaş aralığındaki çocuğa sahip olması ile ilgili bir sınırlama olmadığı görülmüştür.

Bu çalışma hem nitel görüşmeler aşamasında hem de ölçek geliştirme aşamasında çalışma grubu olarak ilkökulda çocuğu olan ebeveynleri kapsamaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde, ilkökulda çocuğu olan ebeveynlere yönelik kullanılabilir özgün bir ölçek geliştirilmesinin ebeveynlik farkındalığının dijital boyutuna ilişkin yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin yapılan nitel görüşmeler ve dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi, dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarının belirlenmesine, buna bağlı olarak ebeveyn-çocuk ekseninde dijital teknolojiler konusunda ebeveynlere düşen görev ve sorumlulukların sınırlarını belirlemeye katkı sağlayacağı söylenebilir.

Keşfedici sıralı desen modeline göre tasarlanan bu çalışmada, dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarını belirlemek ve geçerli güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları nelerdir?
2. Anne babaların dijital ebeveynlik farkındalığını belirlemek amacıyla hazırlanan ölçme aracı geçerli ve güvenilir midir?

YÖNTEM

Anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerini belirlemeyi amaçlayan çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, hem nitel bulguları, hem de nicel bulguları birlikte değerlendirme şansı vermesi yönüyle (Leech ve Onwuegbuzie, 2009) bu çalışmanın amacı için en uygun görülen modeldir. Çalışmada, mevcut ölçme aracının olmaması, kavramın biçimlerinin belli olmaması gibi varsayımları karşıladığı için keşfedici sıralı desen modeli tercih edilmiştir (Creswell ve Clark, 2015).

Birinci (Nitel) Aşama Çalışma Grubu

Keşfedici sıralı desenin birinci adımında nitel bulgulara ulaşmak amaçlanmıştır. Nitel bulgular için amaçlı örnekleme yöntemi (Özmantar, 2018: 94; Can, 2017: 25; Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017: 92) tercih edilmiştir. Akıllı telefon, tablet, bilgisayar kullanabilen ve ilkökulda öğrenim gören çocuğa sahip on iki ebeveyn ile çalışılmıştır (Tablo-1).

Tablo 1
Nitel Aşamaya Katılım Gösteren Ebeveynlerin Demografik Özellikleri

Katılımcı kodu	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Düzeyi	Meslek	Çocuk Sayısı	Akıllı telefon Kullanım Süresi (Yıl)
E1	Erkek	35	Lisans	Esnaf	3	5
E2	Erkek	48	Yüksek lisans	Eğitimci	4	5
E3	Erkek	37	Yüksek lisans	Akademisyen	2	7
E4	Kadın	40	Lisans	Öğretmen	2	8
E5	Kadın	35	Lise	Ev Hanımı	2	3
E6	Erkek	39	Lisans	Astsubay	2	2
E7	Kadın	28	Ön lisans	Ev Hanımı	1	4
E8	Kadın	41	Lisans	Öğretmen	3	3
E9	Erkek	42	Tıpta Uzmanlık	Doktor	2	8
E10	Kadın	31	Lise	Ev hanımı	2	5
E11	Kadın	30	Lisans	Memur	1	7
E12	Kadın	37	İlköğretim	Ev Hanımı	3	4

Tablo-1 incelendiğinde; nitel çalışma grubunun, yedi kadın ve beş erkek ebeveyninden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların yaşları 28 ile 48 arasında değişmekte ve yaş ortalamaları \bar{x} = 36.9 'dir. Katılımcılar en az ilköğretim mezunu, en çok yüksek lisans mezunudur ve katılımcıların çocuk sayıları bir ile dört arasında değişmektedir. Son olarak katılımcıların akıllı telefon kullanım süreleri incelendiğinde; 2 ile 8 yıl süreyle akıllı telefon kullanıcıları olduğu görülmektedir.

İkinci (Nicel) Aşama Çalışma Grubu

Nicel verilerin toplanması iki aşamalı gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada; AFA, croanbach alfa, madde toplam korelasyonları ve test yarılama analizleri için 461 ebeveyne ulaşılmıştır (Tablo-2). İkinci aşamada, DEFÖ'nün doğrulayıcı faktör analizini yapmak amacıyla 292 ebeveyne ulaşılmıştır (Tablo-2).

Tablo 2
Nicel Çalışma Gruplarına (AFA ve DFA) İlişkin Katılımcıların Demografik Özellikleri

		AFA			DFA		
		N	Yüzdelerik Dağılım %	Standart Sapma	N	Yüzdelerik Dağılım %	Standart Sapma
Cinsiyet	Kadın	325	70,5	.457	180	61,6	.487
	Erkek	136	29,5		112	38,4	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	84	18,2	1.239	42	14,4	1.181
	Ortaokul	51	11,1		42	14,4	
	Lise	106	23,0		72	24,7	
	Üniversite	186	40,3		115	39,4	
	Lisansüstü	34	7,4		21	7,2	
Meslek	Ev Hanımı	205	44,5	2.034	119	40,8	2.034
	Eğitimci	108	23,4		75	25,7	
	Memur	30	6,5		12	4,1	
	İşçi	21	4,6		16	5,5	
	Sağlık Personeli	28	6,1		24	8,2	
	Serbest Meslek	26	5,6		28	9,6	

*N: 461, **N: 292

Tablo-2 incelendiğinde; AFA için 325 kadın ve 136 erkek olmak üzere 461 katılımcıya ulaşıldığı görülmektedir. DFA için 180 kadın ve 112 erkek olmak üzere 292 katılımcıya ulaşılmıştır. Hem AFA ve hem DFA için toplanan verilerde en yüksek katılımın ev hanımları tarafından gerçekleştirildiği gözle çarpılmaktadır. Eğitim düzeyine göre incelendiğinde ise en yüksek katılımın üniversite, en düşük katılımın lisansüstü mezunları tarafından gerçekleştirildiği saptanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilen “Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği” ve ölçüt kriteri için “Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği. Literatür taraması ve nitel görüşmelerin içerik analizleri sonucunda 43 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. İlkokula giden çocuğa sahip ebeveynlere yönelik olmayan maddeler, yapısal olarak farklı olguları ölçen maddeler ve anlam olarak birbirlerine çok yakın olduğu düşünülen maddeler çıkarılarak denemelik ölçme aracı 27 madde ile uzman görüşüne sunulmuştur. Madde havuzundaki ifadelerin uygunluğunu değerlendirmek için eğitim bilimleri bölümünden bir profesör, iki doçent ve iki dr. ögr. üyesi ve bir doktora öğrencisi; bilgisayar öğretim ve teknolojileri alanında bir profesör, bir dr. ögr. üyesi, bir öğretim görevlisi ve bir doktora öğrencisi olmak üzere toplam on uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri alındıktan sonra bir dil bilgisi uzmanının da değerlendirmesi alınarak 28 maddelik form elde edilmiştir. AFA çalışma grubu için 28 maddelik havuz oluşturulmuştur. DFA çalışma grubu için AFA sonuçlarına göre ortaya çıkan 16 maddelik DEFÖ formu oluşturulmuştur.

Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin dört alt boyu vardır. Bunlar; Risklerden Koruma (RK, 4 madde) ; Verimli Kullanım (VK, 4 madde); Olumsuz Model Olma (OMO; 4 madde) ve Dijital İhmal (Dİ, 4 madde) 'dir. Ebeveynlerden, her bir ifadeyle hangi sıklıkta karşılaştıkları likert tipi derecelendirme ile göstermeleri istenmiştir. Maddelere verilen tepkiler, 1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Sıklıkla, 5=Her Zaman şeklinde derecelendirilmiştir. DEFÖ'nün alt boyutları birbirlerinden bağımsız bir şekilde değerlendirilmektedir. Alt boyutlardan alınabilecek puanlar 4–20 arasında değişmektedir. Risklerden Koruma ve Verimli Kullanım alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması dijital ebeveynlik farkındalığının yüksek olduğunu; Olumsuz Model Olma ve Dijital İhmal alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması dijital ebeveynlik farkındalığının düşük olduğunu göstermektedir.

Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği. Ölçüt kriteri olarak kullanılmak amacıyla çalışmaya dâhil edilen “Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği” İnan-Kaya, Bayraktar ve Yılmaz (2018) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek toplam 12 madde ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar sırasıyla; “Dijital Medyanın Etkili Kullanımını Onaylama” (6 madde) ve “Dijital Medya Risklerinden Koruma” (6 madde) şeklindedir. Ölçek puanları likert tipi seçenekler aracılığı ile toplanmaktadır. Buna göre; “tamamen katılıyorum” (5), “katılıyorum” (4), “kararsızım

(3), "katılmıyorum"(2) ve "hiç katılmıyorum"(1) ifadeleri kullanılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin "Dijital Medya Risklerinden Koruma" alt ölçeği kullanılmıştır. İlgili alt ölçeğin tüm ölçek ile ilişkisi .671 düzeyindedir. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Nitel verilere ulaşmak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile çocuğu ilkokula devam eden çocuğa sahip on iki ebeveyn ile nitel görüşme gerçekleştirilmiştir. Nicel veriler çevrimiçi ortamda önce AFA için daha sonra DFA için farklı zamanlarda iki aşamada toplanmıştır. Katılımcılar, ilkokula devam eden çocuğa sahip ebeveynlerden oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Nitel veriler, örüntüleri belirleme, analiz etme ve raporlaştırma amacıyla içerik analizi ile incelenmiştir (Braun ve Clarke, 2019). Ön kodlama tekniği ile dijital ebeveynliği oluşturan faktörlere ilişkin boyutlar belirlenmiştir (Saldana, 2019: 97). Nicel aşama için SPSS ve AMOS programları kullanılmıştır. Geliştirilmesi planlanan ölçeğin; yapı geçerliliği için AFA ve DFA yapılmıştır. Ölçek maddelerinin birbirleriyle tutarlılığını test edebilmek amacıyla cronbach alfa (α) katsayısı ve madde toplam korelasyonu hesaplanmıştır. Yine güvenilirliğini sınamak amacıyla test yarılama yöntemi kullanılarak korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Çalışma 1

Çalışma 1; anne-babaların, dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin görüşlerini içermektedir. Bu bölümde ebeveynler ile yapılan bireysel görüşmelere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İçerik analizi sonuçlarına göre ön kodlama tekniği ile dijital ebeveynlik düzeyini etkileyen faktörlere ilişkin alt temalar ve alt temalara bağlı kodlar belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara Tablo-3'te yer verilmiştir.

Tablo 3

Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Boyutları

Alt Temalar	Kodlar	f	%
Verimli Kullanım	Dersleri için kullanımını sağlama	8	66.3
	Olumlu yanlarına vurgu yapma	3	25
	Faydalı bilgileri paylaşma	3	25
Risklerden Koruma	Kontrol-Gözetim	7	58.3
	Zaman Sınırlaması	5	41.6
	Çoc. koruma programı, aile paketi kullanma	5	41.6
	İletişim kanallarının açık kalması için güven tesisi	4	33.3
	Tavsiyede bulunma	3	25
	Dijital oyunları beraber oynama	1	8.3
Model Olma	Uzun süre akıllı telefon ile meşgul olma	7	58.3
	Telefonla uğraşırken çocuğu jest, mimik veya söylemle öteleme	5	41.6
	Çocuğun faydalı kullanıldığını görmesi	4	33.3
	Çocuğu dinliyormuş gibi yapıp telefonla uğraşmaya devam etme	3	25
	Çocuk iletişime geçmek istediğinde telefonu kapatma	3	25
Dijital İhmal	Ailecek sınırlı kullanma	2	16.6
	Başkaları varken aşırı kullanımı göz ardı etme	7	58.3
	Çocuğun ısrarcı tutumuna karşı yenik düşme	4	33.3
Yeniliklere Açık Olma	Meşgulken, kullamım süresi veya şeklini takip etmeme	3	25
	Çocuklar açısından teknolojik gelişmelere açık olma	4	33.3
	Çocuklar için teknolojiye adapte olma	3	25
	Beceri geliştirmek için uzmanlardan destek alma	1	8.3

Tablo-3 incelendiğinde nitel verilerin 5 alt kategori altında toplandığı görülmektedir. Bu kategoriler verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olmak olarak adlandırılmıştır. Verimli kullanma alt teması altında oranı % 25 ile % 66 arasında değişen üç kod yer almaktadır. Risklerden koruma alt teması altında, oranları % 8 ile % 58 arasında değişen altı kod yer almaktadır. Model olma alt

teması altında, oranları % 25 ile % 58 arasında değişen altı kod yer almaktadır. Dijital ihmal alt teması altında, oranları % 25 ile % 58 arasında değişen üç kod yer almaktadır. Yeniliklere açık olma alt teması altında ise oranları % 8 ile % 33 arasında değişen üç kod yer almaktadır.

Çalışma 2

Çalışma 2, geliştirilen dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik bulgularını kapsamaktadır. Bu bölümde DEFÖ'nün geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları doğrultusunda; ölçeğin kapsam geçerliği ve yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi incelenmiştir. Güvenirlik analizleri kapsamında iç tutarlılık katsayısına, madde analizine, test yarılama analizine ve alt boyutlar arasındaki ilişkiye dair bulgulara yer verilmiştir. Çalışma 2'nin ikinci aşamasında elde edilen veriler ile doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

DEFÖ'nün Geçerlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Ölçeğin geçerlik çalışması aşamasında ilk olarak açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Tabachnick ve Fidell'e (2013: 612) göre faktör analizi, ölçülecek yapının birbirleriyle nispeten ilişkili olan alt faktörlerini belirlemeyi amaçlayan ve bu faktörlerin tutarlılığını belirlemek amacıyla kullanılan bir yapı geçerliği çalışmasıdır. Geliştirilmek istenen ölçeğin faktör sayısını ortaya çıkarmak amacıyla 28 madde üzerinden AFA gerçekleştirilmiştir. İlk analiz sonuçlarına göre; açıklanan toplam varyansın %55.412 olduğu tespit edilmiştir. Varimax dik döndürme analizi için kesim noktası .45 olarak belirlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013: 672). Ancak bazı maddelerin aynı boyutlarda .10'un altında yakınlık ile binişik olduğu ortaya çıkmıştır (Can, 2017: 330). Elde edilen bulgulara göre binişik maddeler teker teker çıkarılmış ve varimax dik döndürme tekniği uygulanarak açımlayıcı faktör analizi tekrar edilmiştir. Yapılan işlemlerin son hali Tablo-4'te gösterilmektedir.

Tablo 4

Varimax Dik Döndürme Sonrası Açımlayıcı Faktör Analizi

Maddeler	Ortak Faktör Yüğü	Faktör1	Faktör2	Faktör3	Faktör4	Açıklanan Toplam Varyans %
m21	.675	.794				
m18	.662	.793				
m19	.613	.762				
m20	.589	.725				
m22	.630		.775			
m24	.611		.761			
m23	.596		.725			
m26	.606		.721			
m13	.626			.764		
m12	.630			.753		
m25	.511			.675		
m17	.464			.637		
m4	.592				.721	
m5	.475				.668	
m2	.475				.639	
m1	.456				.590	
Açıklanan Varyans %:		15.910	15.600	13.817	12.238	57.565

N: 461

Tablo-4 sonuçlarına göre; açıklanan toplam varyansın ilk analizlere göre yükseldiği görülmektedir (%57.565). Kaiser-Meyer-Olkin değerinin .845 olduğu saptanmıştır. KMO değerinin en az .50'nin üstünde olması önerilmektedir (Frohlich ve Westbrook, 2001). Buna göre veri matrisinin faktör analizi için uygun olduğu söylenebilir. Ortak faktör yükleri incelendiğinde ise; maddelerin .456 ile .675 arasında değer aldığı görülmektedir.

DEFÖ'nün geçerlilik çalışmaları doğrultusunda; yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi incelenmiştir. Bayram'a (2016) göre DFA modelleri gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin örüntülerini açıklamak amacıyla kullanılır. Birbirleri ile ilişkili olan faktörler ve yapılar arasındaki ilişkiler incelenir. Buna bağlı olarak bu

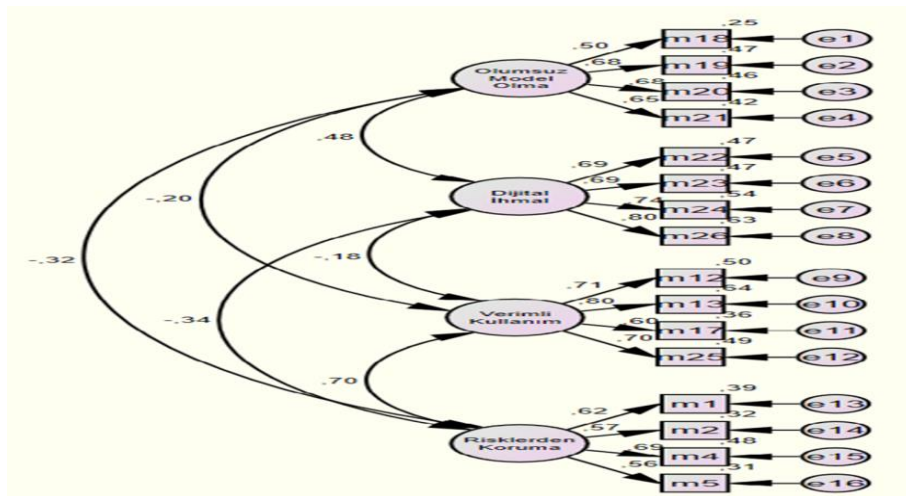
çalışmada, AFA sonucunda oluşan dört faktörün yapısal geçerliğini sınamak amacıyla DFA'dan faydalanılmıştır (Tablo-5 ve Şekil-2).

Tablo 5
DEFÖ'ye Ait Uyum İndeksleri

Uyum İyiliği Değerleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Gözlenen Değerler
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 < \chi^2/df \leq 3$	1.320*
P	$0.05 < p \leq 1.00$	$0.01 < p \leq 0.05$.019**
χ^2			129.314
Sd			98
RMR	$0 \leq RMR \leq 0.05$	$0.05 < RMR \leq 0.10$.056**
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$.948**
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI < 0.90$.928*
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$.910**
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI < 0.97$.976*
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 < RMSEA \leq 0.08$.033*

N: 292, *İyi Uyum, **Kabul edilebilir Uyum

DEFÖ'ye ait uyum indeksleri tablosu incelendiğinde; Ki Kare değerinin (=129.314, N=292, sd=98, p=.016) anlamlı olduğu görülmüştür. Bu sonucun kabul edilebilir ($0.01 < p \leq 0.05$) düzeyde olduğu görülmektedir. Ki Kare'nin serbestlik derecesine bölünmesi (χ^2/sd) sonucu ortaya çıkan değer (=1.320) incelendiğinde, bu indeks açısından modelin iyi uyum ($0 \leq \chi^2/df \leq 2$) gösterdiği anlaşılmıştır. DFA sonucuna göre DEFÖ'ye ait modelin kalıntılara dayanan uyum indeksleri RMR= .056, GFI= .948, AGFI= .928; bağımsız modele dayanan uyum indeksleri CFI= .976, NFI= .910; yaklaşık hataların ortalama karekökü RMSEA= .033'tür. Burada sınanan modelin çok boyutlu bir yapıdan oluşması ve RMR değerinin 0,05 ile 0,08 arasında olması nedeniyle iyi uyum gösterdiği söylenebilir (Sümer, 2000). Yukarıda belirtilen bu indekslere göre kalıntılara dayanan uyum indeksi olan AGFI'nin iyi uyum, RMR ve GFI'nin kabul edilebilir uyum aralığında olduğu; bağımsız modele dayanan uyum indeksi olan CFI'nin iyi uyum, NFI'nin kabul edilebilir uyum aralığında olduğu; son olarak yaklaşık hatalarını ortalama karekökü olan RMSEA'nın da iyi uyum aralığında olduğu görülmektedir. Model bütünüyle değerlendirildiğinde; doğrulayıcı faktör analizi uyum indeksleri ölçeğin dört faktörlü yapı ile uygulanabilir olduğunu göstermektedir.

Şekil 2. DEFÖ'nün Standardize Edilmiş Çözümleme Değerlerinin Diyagram Gösterim

Şekil-2'de bulunan standardize edilmiş kat sayılar incelendiğinde; OMO'nun gözlenen değişkenlerle olan ilişkisinin sırasıyla .50, .68, .68, .65; Dİ'nin .69, .69, .74, .80; VK'nın .71, .80, .60, .70; RK'nın .62, .57, .69, .56 faktör değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Gizil değişkenler arasındaki standardize edilmiş kat sayıların -.18 ile .70 arasında değiştiği saptanmıştır. Sonuç olarak, 16 madde ve dört alt boyuttan oluşan DEFÖ'nün modele giren bütün maddeleri modelle uyum vermiştir.

Geliştirilen ölçeğin ölçtüğü özellikle ilişkili olduğu düşünülen (Koşar, 2018: 175; Büyüköztürk ve diğerleri, 2017: 124) Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin alt ölçeği olan 6 maddelik Dijital Medyanın Risklerinden Koruma (DMRK) boyutu ile DEFÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişkiye bakılarak ölçüt geçerliği sınanmıştır. Elde edilen bulgulara göre; DMRK ile olumsuz model olma ($r = -.195, p=.000$) ve dijital ihmal ($r = -.155, p=.002$) arasında negatif yönde; verimli kullanım ($r = .200, p=.000$) ve risklerden koruma ($r = .170, p=.000$) ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ölçüt kriteri için beklenen sonuç DMRK ile OMO ve Dİ arasında negatif; DMRK ile VK ve RK arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki çıkmasıdır. Elde edilen bulgular; DEFÖ'nün ölçüt kriteri geçerliğini sağladığını göstermektedir.

DEFÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; tüm alt boyutlar arasındaki ilişkinin .000 düzeyinde ($p < .05$) anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. En yüksek ilişkinin risklerden koruma ile verimli kullanım alt boyutları arasında ($r = .459$), en düşük değere sahip ilişkinin verimli kullanım ile dijital ihmal alt boyutları arasında ($r = -.248$) olduğu görülmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013: 56). Bir ölçeğin alt boyutları farklı yapıları ölçtüğü için alt boyutlar arasında çok yüksek ilişki beklenmemektedir. Sonuç olarak DEFÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişkinin beklenen düzeyde ve anlamlı olduğu saptanmıştır.

DEFÖ'nün Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

DEFÖ'nün güvenilirlik analizi kapsamında ilk olarak iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. DEFÖ'nün cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları OMO alt boyutu için .799; Dİ alt boyutu için .785; VK alt boyutu için .717 ve RK alt boyutu için .634 değerlerini aldığı görülmektedir. Elde edilen bulgular ölçeğin yeterli oranda güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır (Koşar, 2018: 171; Can, 2017: 387). Tablo-8'e göre düzeltilmiş madde korelasyonları OMO için .589 (madde 20) ile .645 (madde 21); Dİ için .581 (madde 24) ile .598 (madde 26); VK için .429 (madde 17) ile .567 (madde 12); RK için .389 (madde 1) ile .478 (madde 4) arasında değişmektedir. Bu sonuç maddelerin iç tutarlılık katsayısına etkisi düşünüldüğünde madde korelasyonlarının kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017: 128). 16 maddelik DEFÖ'nün test yarılama yöntemi ile güvenirliliğini sınamak amacıyla ölçek iki eş forma ayrılarak (8'er madde) formlar arasındaki korelasyon incelenmiştir. Maddeler formdaki numaralarına göre tek ve çift olarak gruplandırılmıştır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017: 116). Test yarılama analizinin sonuçlarına göre; FORM TEK ($\bar{x} = 32.04 \pm 4.48$) ile FORM ÇİFT ($\bar{x} = 29.71 \pm 5.17$) arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır ($N:461, p=.000, r = .694$).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada; ilk olarak on iki ebeveyn ile dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelere ilişkin içerik analizi yapılarak alanyazı ışığında dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları: verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma şeklinde ortaya çıkmıştır. Kidron ve Rudkin (2017) çocukların dijital ortamları kullanma özellikleri ve risklerini belirlemek için yaş ve gelişim dönemlerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu araştırmanın çalışma grubu, ilkokula giden çocuğa sahip ebeveynler ile sınırlandırılmıştır. Okuma yazmayı öğrenme dönemi olan ilkokul çağına, dijital araç kullanımı okul öncesi döneme göre artmaktadır. Çocukların yaşları ilerledikçe ebeveynlerin sorumlulukları da çocukların gelişim dönemine göre değişmektedir. Çocuklar açısından yaş grubuna göre bir sınırın olmamasının (Örn: 0-18 yaş), dijital ebeveynlik farkındalığını belirlemeyi zorlaştıracığı düşünülmektedir. Bunlara bağlı olarak bu çalışmada sadece ilkokula giden çocuğa sahip ebeveynler dâhil edilmiştir.

Literatüre göre; ebeveynlerin dijital araç kullanımı ve dijital araç kullanımında anne, baba ve çocuk etkileşimi, dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlığa ilişkin çalışmalar incelendiğinde bu araştırmanın boyutlarını destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Yaman, Dönmez, Akbulut, Yurdakul, Çoklar ve Güyer (2019) tarafından uzman görüşleri neticesinde Türkiye genelinde ebeveynlerin dijital vatandaş yetiştirme yeterlik algılarının incelenmesi amacıyla dijital ebeveynlik yeterlik göstergelerinin; dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim başlıkları altında tanımlandığı belirlenmiştir. İlgili çalışma ortaokula giden çocuğa sahip ebeveynlerin öz-yeterliliklerini, bu çalışma ise ilkokula giden çocuğa sahip ebeveynlerin uygulamadaki farkındalığını ölçmeyi amaçlamıştır. Her ne kadar ebeveyn profillerine ilişkin farklı sınırlılıkları olsa da; her iki

çalışmanın birbirini desteklediği boyutları olduğu gibi farklılıklar da göze çarpmaktadır. Bu çalışmada verimli kullanım, risklerden koruma ve yeniliklere açık olma boyutlarının; Yaman ve diğerleri (2019) tarafından ortaya konan dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik göstergeleri ile birbirlerini desteklediği görülmektedir. Bu boyutlar arasındaki ilişki; dijital araçları psikolojik açıdan sağlıklı bir şekilde kullanabilme, çocukların dijital araç kullanımında karşılaştıkları risklerden haberdar olma ve baş etme becerilerini ne düzeyde kullandıkları açısından tutarlılık göstermektedir. Conrad (2018) tarafından yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan temalar ile bu çalışmadaki temalar karşılaştırıldığında; dijital araçlarla öğrenmenin eğitimsel faydaları faktörünün verimli kullanım boyutunu desteklediği; devam eden iletişimin ve güvenin önemi faktörlerinin ise ortaya çıkan kodlarından biri "iletişim kanallarının açık kalması için güven tesisi" olan risklerden koruma boyutunu desteklediği düşünülmektedir.

Ribble (2011) dijital vatandaşlığı üç grupta toplamıştır. Bunlar; saygı, eğitim ve koruma şeklinde belirlenmiştir. Verimli kullanım ve risklerden koruma boyutlarının Ribble'in (2011) dijital vatandaşlık gruplamasındaki eğitim ve koruma faktörleri ile desteklediği görülmektedir. Risklerden koruma boyutu ile Marsh (2018) tarafından yapılan nitel modele dayalı çalışmada; küçük yaşta çocukların teknik olan ve olmayan izlemenin etkili olduğu sonucu karşılaştırıldığında da her iki çalışmanın birbirini desteklediği düşünülmektedir. Risklerden koruma boyutundaki; zaman sınırlaması, iletişim kanallarının açık kalması için güven tesisi ve tavsiyede bulunma kodlarının, Marsh'ın (2018) ortaya koyduğu teknik olmayan izleme; çocuk koruma programı ve aile paketi kullanma kodlarının ise yine Marsh'ın (2018) ortaya koyduğu teknik olan izleme boyutlarına işaret ettiği görülmektedir. Lampard, Barr ve Calvert (2013) ile Livingstone ve Helsper (2008) tarafından yapılan çalışmalarda küçük yaş grubunda dijital araç kullanımına ilişkin süre sınırlamasının olumlu sonuçları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar da risklerden koruma boyutunda ortaya çıkan zaman sınırlaması kodunu desteklemektedir.

Yurdakul ve diğerleri (2013) dijital ebeveynlik rollerine ilişkin yapmış oldukları kuramsal çalışmada; dijital ebeveynlik boyutlarını; dijital okuryazarlık, farkında olma, kontrol, etik ve yenilikçilik şeklinde tanımlamışlardır. Yenilikçilik boyutu ile dijital ebeveynlik farkındalığının yeniliklere açık olma kategorisinin birbirini desteklediği görülmektedir. Teknolojik gelişmelere karşı yeniliklere açık olma veya yenilikçi olma özelliklerine sahip olmak; dijital yerli (Prensky, 2001) olarak kabul edilen çocukları risklerden korumak ve faydalı kullanımlarını teşvik etmek açısından ebeveynlerin bilişim teknolojileri kullanma kapasitelerini arttırmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına karşı daha özgüvenli bir şekilde davranış geliştirmelerini sağlamaktadır. Ebeveynlerde teknoloji kullanımına ilişkin özgüven eksikliğinin, çocuklara psikolojik ve akademik açıdan zarar verecek düzeyde kısıtlamalara da sebep olduğu düşünülmektedir. Örneğin; Milli Eğitim Bakanlığı ilkokuldan itibaren BİLSEM'e (Bilim ve Sanat Eğitim Merkezi) giriş sınavları yapmakta ve bu sınavın aşamalarından birinde tablet aracılığı ile sorular sorulmaktadır. Tablet kullanma becerisi eksik olan bir çocuk, yetenekli olsa bile sınavdan başarılı olma ihtimali çok düşük olabilir.

Bu çalışmada ebeveynler; ihmal etmenin yanlış olduğunu bilmelerine rağmen bazı durumlarda çocukların uzun süre dijital araç kullanımlarını takip edemediklerinde daha fazla risk altında olduklarını; kendileri uzun süre telefon ile meşgul olduklarında çocukların bunu model aldığını ve telefonla uğraşırken çocuk iletişime geçmeye çalıştığında sergiledikleri reddetme davranışlarını çocuğun yine model aldığını ve çocukları olumsuz etkilediğini gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun, çocukların sosyal öğrenme yoluyla (Burger, 2006) edindikleri davranışın sonucu olarak dijital araç bağımlılık riskini arttırdığı düşünülmektedir. İhmal ve model olmanın etkisi ile dijital bağımlılık riski artmakta ve dijital bağımlılıkların siber zorbalık, siber mağduriyet (Subrahmanyam ve Smahe 2011; Ayas ve Horzum, 2011) ve akademik başarısızlık (Akdağ, Şahan-Yılmaz, Özhan ve Şan, 2014) gibi olumsuz sonuçlarının olduğu bilinmektedir. Alanyazının, dijital ebeveynlik farkındalığının boyutları olarak ortaya çıkan model olma ve dijital ihmal boyutlarına ilişkin sonuçları desteklediği söylenebilir. Bu çalışmayı, Yaman ve diğerleri (2019) tarafından yapılan çalışmadan özellikle; model olma ve dijital ihmal boyutları ayırmaktadır. Bu durum; iki çalışmadaki çalışmaya dahil edilen ebeveynlerin sahip oldukları çocukların eğitim düzeyindeki farklılık, Yaman ve diğerleri (2019) tarafından yapılan çalışmada çalışmanın dijital ebeveynlik öz-yeterlilik göstergesi; bu çalışmada ise dijital ebeveynlik farkındalığı olarak ele alınması ve diğer çalışmada temalar uzman görüşlerine göre belirlenirken, bu çalışmada ebeveynlerle yapılan görüşmelere göre belirlenmesinden dolayı farklı boyutlara ulaşıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Yurtiçi ve yurtdışı literatür de dikkate alınarak yapılan değerlendirmeye göre; alanyazına; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma boyutları ile beş faktörlü dijital ebeveynlik farkındalık kavramı kazandırıldığı düşünülmektedir. Dijital ebeveynlik farkındalığına ilişkin ortaya

çıkan boyutların, ilkokulda çocuğu olan ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalığını kapsayıcı bir şekilde açıkladığı da söylenebilir.

Alanyazı incelendiğinde dijital ebeveynlik kavramına ilişkin iki ölçeğe ulaşılmıştır (Yaman, 2018; İnan-Kaya ve diğerleri, 2018). Ulaşılan ölçeklerin yayınlanma yılı dikkate alındığında dijital ebeveynliğe ilişkin ölçek geliştirme çalışmalarının oldukça yeni olduğu dikkat çekmektedir. Yaman (2018) tarafından geliştirilen "Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeği" incelendiğinde; üç alt boyut (dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim) ve 38 maddelik bir ölçek olduğu görülmektedir. İlgili ölçeğin ortaokula giden çocuğa sahip ebeveynlere yönelik hazırlandığı belirtilmiştir. Ölçek dijital ebeveynliğe ilişkin anne-babaların yeterliliğini ölçmektedir. İnan-Kaya ve diğerlerinin (2018) Türkçe'ye uyarladığı "Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği (DETÖ)" incelendiğinde; iki boyutlu (Dijital Medyanın Etkili Kullanımını Onaylama ve Dijital Medyanın Risklerinden Koruma) ve 12 maddelik bir ölçek olduğu tespit edilmiştir. İlgili ölçek dijital araçların kullanımına ilişkin düşünce ve görüş belirtme çerçevesinde ebeveynlerin tutumunu ölçmektedir.

Bu araştırmada geliştirilen "DEFÖ"nün alt boyutları olan "Verimli Kullanım" ve "Risklerden Koruma" ile Yaman (2018) tarafından geliştirilen ölçeğin alt boyutları içerik açısından benzerlik gösterse de örneklem grubunun farklı olması, ölçümün Yaman'ın (2018) geliştirdiği ölçekte yeterliliğe dayalı, DEFÖ'de ise davranışa dayalı olması ölçeklerin birbirlerinden farklı olduğunu göstermektedir. Ayrıca alanyazına bu ölçekten farklı olarak "Olumsuz Model Olma" ve "Dijital İhmal" boyutlarının da kazandırıldığı söylenebilir. DEFÖ ile DETÖ (İnan-Kaya ve diğerleri, 2018) arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelendiğinde ise; DEFÖ'nün birçok yönden farklı olduğu görülmektedir. Hem alt boyutlardaki farklılıklar hem DEFÖ'nün davranış, DETÖ'nün ise tutum ölçmesi, DEFÖ'nün DETÖ'den ayrıştığını göstermektedir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği'nin alt boyutları ile nitel bulguları karşılaştırıldığında elde edilen bulguların birbirini desteklediği görülmektedir. Nitel bulguların alt temaları; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma, dijital ihmal ve yeniliklere açık olma şeklindedir. Ölçeğin alt boyutlarının da; verimli kullanım, risklerden koruma, model olma ve dijital ihmal şeklinde olduğu görülmektedir. Ölçek de yer alan alt boyutlarla ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalığının belirlenebileceği görülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre; dijital ebeveynlik farkındalığı meslek, sosyo-ekonomik düzey gibi farklı demografik değişkenlere göre incelenebilir. Dijital ebeveynlik farkındalığı, ebeveyn internet bağımlılığı ve çocuğun internet bağımlılığı arasındaki ilişkileri inceleyen yeni çalışmalar planlanabilir. Dijital ebeveynlik farkındalığı ile aile uyumu, çocukların sağlıklı gelişim özellikleri veya problemlerle internet kullanımı gibi değişkenler arasındaki ilişkiler incelenebilir.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik kurulundan (2019/5-10) etik izin alınmıştır.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Akdağ, M., Şahan-Yılmaz, B., Özhan, U., ve Şan, İ. (2014). Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (İnönü Üniversitesi örneği). *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 77-96.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2011). Exploring the teachers' cyber bullying perception in terms of various variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3 (2), 619-640.
- Bayram N. (2016), Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Ezgi Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Burger, J. M. (2006) *Kişilik*. (çev. İ. D. E. Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., ve Demirel F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (23. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. (5. Basım). Ankara: Pegem Akademi.

- Clarkson, A. C. (2014). *Participation on a parenting website: Testing predictors of parents' passive and active site participation*. Unpublished Doctoral dissertation, The University of Wisconsin-Madison.
- Conrad Guven, G. (2018). *The lived experiences of secondary school parents in raising responsible digital citizens in a one-to-one learning environment*. Unpublished doctoral dissertation. Doctor of Education: Liberty University.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarım ve yürütülmesi*. (Çev. Y. Dede ve S. B. Demir, 2. Baskı). Anı Yayıncılık: Ankara.
- Eřgi, N. (2014). Aile-çocuk internet bağımlılığı ölçeği'nin türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 807-839.
- Fletcher, A., & Blair, B. (2014). Implications of the family expert role for parental rules regarding adolescent use of social technologies. *New Media & Society*, 18(2), 239-256.
- Frohlich, M. T., & Westbrook, R. (2001). Arcs of integration: an international study of supply chain strategies. *Journal of operations management*, 19(2), 185-200.
- Haddon, L. (2006). The contribution of domestication research to in-home computing and media consumption. *The information society*, 22(4), 195-203.
- Huang, G., Li, X., Chen, W., & Straubhaar, J. D. (2018). Fall-behind parents? The influential factors on digital parenting self-efficacy in disadvantaged communities. *American Behavioral Scientist*, 62(9), 1186-1206.
- İnan-Kaya, G., Mutlu-Bayraktar, D., ve Yılmaz, Ö. (2018). Digital parenting: Perceptions on digital risks. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 131-157.
- Kennedy, T. L. M. (2011). *Weaving the home web: a Canadian case study of internet domestication*. Unpublished doctoral dissertation. Doctor of Philosophy: University of Toronto.
- Kidron, B., & Rudkin, A. (Editors) (2017). Digital childhood: addressing childhood development milestones in the digital environment. *University of Southampton Institutional Repository*. <https://eprints.soton.ac.uk/416911/> adresinden 15.05.2019'da alınmıştır.
- Koşar, S. (2018). Geçerlik ve güvenilirlik, K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler). *Eğitim yönetiminde araştırma*. Ankara. Pegem Akademi. ss. 169-200.
- Lampard, A. M., Jurkowski, J. M., & Davison, K. K. (2013). Social-cognitive predictors of low-income parents' restriction of screen time among preschool-aged children. *Health Education & Behavior*, 40(5), 526-530.
- Lauricella, A. R., Wartella, E., & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17.
- Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Quality & quantity*, 43(2), 265-275.
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599.
- Marsh, A. (2018). *An examination of parenting strategies for children's online safety*. Unpublished doctoral dissertation. Institute for Software Research School of Computer Science, Carnegie Mellon University. Pittsburgh.
- Nikken, P., & Schols, M. (2015). How and why parents guide the media use of young children. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3423-3435.

- Özmantar, Zehra K. (2018). Örnekleme yöntemleri ve örneklem süreci, K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler). *Eğitim Yönetiminde Araştırma*. Ankara. Pegem Akademi. ss. 88-111.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Ribble, M. (2011). *Digital Citizenship in Schools*, (Cilt 2nd Edition). Washington DC: The International Society for Technology in Education (ISTE).
- Rode, J. A. (2009, September). *Digital parenting: designing children's safety*. In Proceedings of the 23rd British HCI Group Annual Conference on People and Computers: Celebrating People and Technology (pp. 244-251). British Computer Society.
- Schweller, L. J. (2014). *Motherhood 2.0: digital motherhood as visual culture*. Doctoral dissertation. UC Irvine.
- Selwyn, N. (2004). Exploring the role of children in adults' adoption and use of computers. *Information Technology & People*, 17(1), 53-70.
- Shek, D. T., & Yu, L. (2016). Adolescent internet addiction in Hong Kong: prevalence, change, and correlates. *Journal of pediatric and adolescent gynecology*, 29(1), 22-30.
- Subrahmanyam, K. & Šmahel, D. (2011). The darker sides of the internet: violence, cyber bullying, and victimization. *Digital Youth: Advancing Responsible Adolescent Development*, 179-199.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*. 3 (6), 49-74.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. New Jersey: Pearson Publication.
- Vaillancourt, M. A. (2015). *Mediated motherhood: discourse and maternal identity in the digital age*. Doctoral Thesis. Syracuse University.
- Valcke, M., Bonte, S., DeWever, B., & Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464.
- Van Den Eijnden, R. J., Spijkerman, R., Vermulst, A. A., van Rooij, T. J., & Engels, R. C. (2010). Compulsive Internet use among adolescents: Bidirectional parent-child relationships. *Journal of abnormal child psychology*, 38(1), 77-89.
- Yaman, F. (2018). *Türkiye'deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yaman, F., Dönmez, O., Akbulut, Y., Kabakçı Yurdakul, I., Çoklar, A., N., Güyer, T. (2019). Ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliliklerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 44 (199), 149-172.
- Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., ve Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(4), 883-896.

İletişim/Correspondence

Öğr. Gör. Dr. Abdullah MANAP, abduallahmanap@gmail.com
Doç. Dr. Emine DURMUŞ, emine.durmus@inonu.edu.tr

Ek: Ölçek Formu

			Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
OLUMSUZ MODEL OLMA	1- (m18)	Telefonumla uğraşırken, çocuğumun söylediklerini dinlemediğim olur					
	2- (m19)	Telefon/tablet kullanımında çocuğumda eleştirdiğim davranışları ben de yaparım					
	3- (m20)	Çocuğum, telefonumla çok fazla vakit harcadığıma tanık olur					
	4- (m21)	Çocuğumla iletişime geçmek yerine telefonumla ilgilenirim					
DİJİTAL İHMAL	5- (m22)	Çocuğum, çok ısrar ediyorsa, dayanamayıp telefon/tablet kullanmasına izin veririm					
	6- (m23)	Çocuğumun huysuz olduğu zamanlarda, telefon/tablet ile sakinleştiririm					
	7- (m24)	Ev dışı ve ev içi ortamda (misafir, alış-veriş, arkadaş ortamı vb) çocuğumun telefon/tableti yoğun kullanmasına göz yumarım					
	8- (m26)	İşlerimle meşgulken, çocuğumun telefon/tablet ile vakit geçirmesine göz yumarım					
VERİMLİ KULLANIM	9- m(12)	İnternetin faydalarını, zararlarını ve dikkat edilmesi gereken durumları çocuğuma anlatırım					
	10- (m13)	Dijital araçların (Akıllı Tel., Tablet, Tv vb.), çocuğuma etkilerini (olumlu veya olumsuz) incelerim					
	11- (m17)	Faydalı olduğunu düşündüğüm yazı, video veya fotoğrafları kendi cihazımdan çocuklarıma gösteririm					
	12- (m25)	Teknolojik yeniliklerin çocuklarım açısından faydalarını ve risklerini analiz ederim					
RISKLERDEN KORUMA	13- (m1)	Çocuğumu internetin risklerinden koruyabiliyorum					
	14- (m2)	Çocuğum internette gezinirken ona zarar verebilecek bir içerikle karşılaşırsa yasal yollara başvururum					
	15- (m4)	Çocuğum internette video izlerken, rahatsız edici videolarla (cinsel, şiddet içerikli) karşılaşırsa haberim olur					
	16- (m5)	Çocuğumu internetin risklerinden koruyacak, güvenlik paketi veya antivirüs programlarını kullanırım					